

H. O. Lange Levnedsberetning til Ordenskapitlet 1907

*Forord ved vicedirektør Svend Larsen,
Statsbiblioteket i Århus*

Det er en velkendt sag, at modtagere af kongelige danske ordener opfordres til at udfærdige en levnedberetning til Ordenskapitlet. I en del tilfælde er denne levnedberetning det eneste biografiske dokument om en person.¹ I H. O. Langes tilfælde er sagen anderledes. Han er en af de få danske biblioteksfolk, hvis liv og indsats er velbeskrevet (specielt i *H. O. Lange. En mindebog*. Ved P. Helweg Larsen; 1955), og den korte selvbiografi, der her offentliggøres, indeholder ikke overraskelser. Dens værdi ligger i, at H. O. Lange her i kort form formulerer sit livssyn og udpeger de opgaver, som blev hans livsopgaver: opgaven som kristelig "aktivist", opgaven som videnskabsmand (ægyptolog) og opgaven som biblioteksleder.

Da Lange skrev sin levnedberetning, var han midt i sin livsbane (født 1863, død 1943). Han havde netop afsluttet den store opgave, som var den direkte anledning til, at han fik ridderkorset: planlægning og ibrugtagning af en ny bygning til Det Kgl. Bibliotek og efterfølgende reorganisering af biblioteket. Den sag, man ofte forbinder med H. O. Langes navn, nemlig folkebibliotekssagen, nævnes ikke i selvbiografien. Langes kendte foredrag *Om Bibliotekssagen uden for København* blev

holdt under Landsudstillingen i Århus i 1909. Med en af sine efterfølgeres ord udformede han i dette foredrag "med Fremsyn og Realitetssans et af moderne amerikansk Biblioteksvæsen paavirket Program for et dansk Enheds-Biblioteksvæsen med Centralbiblioteker som det folkelige Biblioteksvæsens Rygrad, et Program, som næsten i alle Enkeltheder har præget den senere Udvikling af dansk Biblioteksvæsen".² Selv om Langes indsats for tidssvarende folkebiblioteker både i og uden for København ikke nævnes, indeholder selvbiografien dog de manende slutord om hele tiden at holde sig bibliotekets formål for øje og ikke lade rutinen tage over og blokere for forbedringer. Det er ikke tilfældigt, at H. O. Lange bruger ordet *kald* om bibliotekarens arbejde.³

Ud over den nedenfor trykte levnedberetning til Ordenskapitlet findes en kort selvbiografi (med en omfattende bibliografi) skrevet i anledning af udnævnelsen til æresdoktor ved universitetet i Lund.⁴ H. O. Lange blev i 1921 udnævnt til Dannebrogsmænd med henvisning til hans indsats som ægyptolog, men han indleverede ikke en ajourført levnedberetning i den anledning.⁵ Få år før sin død beskrev Lange "spændende Situationer i en Bibliotheksmands Liv". Den lille opsats handler om bogkøb til Det Kgl. Bibliotek, specielt bøger som illustrerer den ældste boghistorie. Lange nævner at han har haft ansvaret for anskaffelse af 1318 af de 4265 inkunabler, Det Kgl. Biblioteket havde på daværende tidspunkt. Han slutter disse erindringsglimt med et af de fyndige udsagn, der kendetegner ham: "man kan købe Katten i Sækken og finde, at den er af ædel Race".⁶

*

Levnedsberetning til Ordenskapitlet 1907

Af H. O. Lange, Overbibliotekar ved Det Kongelige Bibliotek 1901-24

Til Indledning

Saalænge man endnu seer fremad i Livet, staaer midt i Livets Syssele, er optaget af dets Arbejde og tumler med Planer for Fremtiden, er det ikke saa let og naturligt at standse og se tilbage.

Man lærer jo ved at leve, men denne Lærdom tilegner man sig i Reglen paa en temmelig automatisk Maade, saa at sige instinktmæssigt, kun sjældent ved en systematisk Selvprøvelse og undersøgende Skuen tilbage paa Livet.

Naar man saa faaer en bestemt Foranledning til at se tilbage, saa staaer man overfor det Spørgsmaal: Hvad har nu den virkelige Værdi? Og det kan let komme til at staa saaledes for en, at det virkelig værdifulde, det, som fik den største Betydning for en, lader sig ikke berette, enten det er Fejlgreb, som blev den dyre Betaling for at lære Livets Kunst, eller det er de dybere Hjerterørelser, der dog vare den virkelige Forklaring paa mangt og meget af det, som andre Mennesker saa og hver havde sin Forklaring paa.

Kunde man saa endda udrede, hvorledes man blev det lidet eller meget, som man naaede! Men her svigter atter Evnen. Vi Mennesker lever saameget i Drømme, vort Liv er kun for den mindste Dels Vedkommende et Resultat af vore Planer og Bestræbelser, der er andre og stærkere Kræfter med i Spillet. Baade Livet

og Døden er Stærkere end Mennesket, og intet Menneske er sin egen Lykkes Smed.

For mig er derfor Bevidstheden om Guds Styrelse og Indgriben en Nødvendighed for at forstaa Livet og særlig mit eget Liv, og Hjærtets Hvile i Forholdet til en faderlig Gud er en Nødvendighed for mig for at fortsætte med at gjøre ny Skridt ind i det ubekjendte.

Mit Liv har Gang paa Gang givet mig ny Anledning til Undren, og der, hvor man ikke kan andet end undre sig, giver man ingen Forklaring, allermindst den, at man er sin egen Lykkes Smed.

*

Jeg er født d. 13. Oktober 1863 i Aarhus. Mine Forældre leve begge endnu. Min Fader, Hans Lange, var i mange Aar Kjøbmand i Aarhus; min Moder, hans Hustru i andet Ægteskab, er Cathrine Marie, født Ostenfeldt.

Af Søskende havde jeg en Halvbroder, der var c. 12 Aar Ældre end jeg; han døde som Landmand; en Plejesøster er c. 6 Aar yngre end jeg. Hun er hjemme hos mine gamle Forældre og underviser i en Skole.

Baade paa fædrene og mødrene Side har jeg min Rod i den jydske Bondebefolkning, hvilket jeg regner mig til Ære.

Jeg levede en lykkelig Barndomstid i et godt og kjært Hjem. Efter at være forberedt i en Forberedelsesskole kom jeg 1874 ind i Latinskolens 1. Klasse. Jeg var kun 10 Aar gammel, men det var Meningen, at jeg skulde blive 2 Aar i 3die Klasse, for at jeg ikke skulde blive Student i 16 Aars Alderen. Jeg havde meget let ved at følge

med og var i Reglen Dux i min Klasse. Blandt mine Lærere maa jeg fremhæve Overlærer O. A. Hovgaard og den senere Overlærer O. Lohse, der efter Hovgaard blev Skolens Bibliothekar. De førte mig tidligt op i Skolens Bibliothek, hvor jeg gik dem til Haande. Ellers maa jeg i første Række fremhæve den senere Rektor i Horsens Anton Neergaard samt Rektor G. Lund.

Allerede i Skolens 2den Klasse blev jeg betaget af det gamle Ægypten, og begyndte at sluge alt, hvad jeg kunde overkomme, der kunde give mig Oplysning om den oldægyptiske Kultur. Jeg fik Adgang til afdøde Stiftamtmand Dahls Bibliothek paa Moesgaard ved Aarhus, hvor der fandtes en Del nyere ægyptologisk Literatur, og for Penge, som jeg tjente ved at undervise Apothekerdisciple i Latin, gjorde jeg i en Paaskeferie en Rejse til Kjøbenhavn, hvor jeg fik Adgang [til] Antiksamlingen og til det store kongelige Bibliothek. Som Flidsbelønning fik jeg 1877 efter mit Ønske en ægyptologisk Bog, og en anden kunde jeg købe mig, da jeg vandt 1ste Præmie i Skiveskydning.

Samtidig udvikledes min Interesse for Bøger. Jeg færdedes meget i Skolens Bibliothek; og jeg havde altid Adgang til det betydelige Bibliothek, som daværende Kapellan ved Aarhus Domkirke, Pastor A. F. Schiødte, besad. Denne originale Mand gav mig ogsaa Interesse for Søren Kierkegaards Skrifter. Boghandler Thruue i Aarhus sendte mig stadig tyske Antikvar-kataloger, som jeg studerede med stor Iver og virkelig med Udbytte. Jeg kunde ved Studentereksamen, da jeg blev examineret i Latinsk Literaturhistorie, udførligt gennemgaa Ovids Skrifter og nævne Hovedudgaverne, hvilket skyldes mit Studium af Antikvar-kataloger.

Jeg tog Studentereksamen

Sommeren 1881 og fik første Karakter med Udmærkelse. Det var min Agt at studere klassisk Filologi og at dyrke Ægyptologien ved Siden af.

I August 1881 kom jeg til Kjøbenhavn, og ved Siden af de filosofiske Forelæsninger hos Prof. Rasmus Nielsen, begyndte jeg strax at læse ægyptisk hos Prof. Vald. Schmidt og at høre de filologiske Forelæsninger hos Professorerne Ussing og Gertz samt hos Dr. Siesbye.

Jeg studerede klassisk Filologi i 4 Aar, men da jeg i 1885 blev ansat paa det kongelige Bibliothek ophørte jeg med at læse til Examen. Den regulære Examenslæsning tiltalte mig ikke, derimod kastede jeg mig over specielle Studier af Vulgærlatin, og som Resultat af disse opstod min Besvarelse af filologisk-historisk Samfunds Prisopgave: Sprogbrugen i den del af Petronius' Satire, som kaldes Trimalchios Gæstebud, for hvilken jeg i November 1884 fik den højeste Pris.

Jeg var et aktivt Medlem af filologisk-historisk Samfund og af en snævrere filologisk Studiekreds, hvortil bl. andre hørte nuværende Museumsinspektør Chr. Blinkenberg, Prof. Otto Jespersen og Prof. Dines Andersen. Denne lille Kreds satte nogle Aar nyt Liv i filologisk-historisk Samfund.

Men med størst Interesse dyrkede jeg dog Ægyptologien, og jeg var en stadig Gjæst paa det kongelige Bibliotheks Læsesal for at studere de mange vigtige Plancheværker, der kun fandtes og kunde benyttes der.

Samtidig gjenemgik jeg en stærk aandelig Krise i mine første Studenteraar. Jeg var med til Stiftelsen af Studentersamfundet og førte Protokollen ved det konstituerende Møde, men samtidig var jeg Lærer ved en Søndagsskole i Valby. Det var jo en aandelig

Ex libris
H. D. Lange

Præsens
Imperfectum
Perfectum
Futurum

"I nutiden det ufuldkomne, det fuldkomne i fremtiden". Dette valgsprog brugte Lange i sit ex libris og det stod over indgangen til hans villa. (Det Kongelige Bibliotek).

bevæget Tid. Den radikale Bevægelse havde stærk Fremgang, men samtidig begyndte i det stille et Tilbageslag paa det religiøse Omraade, som jeg, siden jeg tog mit Standpunkt gennem personlige religiøse Oplevelser i 1882, stadig har arbejdet med paa. Jeg overtog en Bibelklasse for konfirmerede Drengene, der samledes i Trinitatis Præstegaard. Jeg kastede mig over Studiet af Kirkens Historie særlig af alle de oppositionelle Partiers Historie; Søren Kierkegaard fik mere og mere Betydning for mig, og min Kritik over den officielle Kirke voxede og skærpedes samtidig med, at jeg følte mere og mere Sympathie for alle subjektive religiøse Bevægelser.

I Efteraaret 1882 henvendte jeg mig til nuværende Professor Fridericia, der da var Assistent ved Universitetsbibliotheket for at raadføre mig med ham om Muligheden af at tage Magister-konferens i Historie, da det filologiske Studium ikke tiltalte mig. Gjennem ham blev jeg antaget til noget extra Arbejde paa Universitetsbibliotheket fra den 1ste Oktober 1882, og jeg havde nu faaet en Haand med i den Gjørning, som i saa høj Grad havde lokket mig. Assistent Jensen ved Universitetsbibliotheket havde da Permission til et Kurophold i Syden paa Grund af Brystsyge; han kom meget syg hjem tidligt paa Foraaret 1883, og døde kort Tid efter. Nuværende Bibliothekar Dr. Sophus Larsen blev saa i April Maaned ansat i hans Plads, og jeg fik da den ene Plads som extraordinær Assistent med Løn af 800 Kr. om Aaret. Mine Interesser udvidedes stadigt ved Arbejdet mellem Bøgerne; jeg studerede den klassiske Filologis Historie og skrev en Afhandling om Justus Lipsius' Professorat i Jena; i *Centralblatt für Bibliothekswesen* meddelte jeg et middelalderligt Katalog over Universitetsbibliotheket i Erfurt efter et Haandskrift paa Universitetsbibliotheket; et

som forsvundet anseet Haandskrift af Marculphi Formulæ fandt jeg i Bibliothekets Haandskriftsamling.

I Efteraaret 1885 blev jeg af Overbibliothekar Chr. Bruun opfordret til at søge den ledige Plads ved det store kongelige Bibliothek. Han kjendte mig fra Bogudvalget i filologisk-historisk Samfund, hvoraf jeg var Medlem. Jeg blev ansat fra 1. Oktober 1885.⁷

Fra nu af opgav jeg definitivt Examens læsningen og helligede mig udelukkende til Bibliotheksarbejdet samt mine frie Interessestudier, særlig Ægyptologien.

I 1886 foretog jeg med offentlig Understøttelse min første Studierejse til Berlin og knyttede her vigtige og for mig betydningsfulde Forbindelser med Professor Adolf Erman og med de unge Ægyptologer Steindorff, Borchardt, Schäfer og Seta.

Siden foretog jeg gjentagne Studierejser til London, Paris, Leiden og Berlin, og jeg forelagde i udenlandske Tidsskrifter Resultatet af mine Studier. Jeg benyttede stadig paa mine Rejser Lejligheden til at studere de store Bibliothekers Organisation.

Selvfølgelig førte Arbejdet med det kongelige Bibliotheks store Bogskatte med sig, at jeg kom til at studere Bogvæsenet i videste Omfang, baade Bogtrykkerkunstens Historie, Haandskrifter og Bogbind. Jeg kastede mig særligt over det ældste lübeckske Bogtrykkeris Historie, og i et Par større Afhandlinger fremdrog jeg nye Synspunkter og nyt Materiale.⁸

Mine kirkelige og kristelige Interesser fik i 1889 et Brændpunkt i Kjøbenhavns Kirkesag, idet jeg sammen med 6 andre Lægmand dannede Udvalget til Kirkesagens Fremme i Kjøbenhavn med Professor H. Westergaard som Formand. Vor

Virksomhed overgik i 1896 til Københavns Kirkefond. I denne Sags Tjeneste har jeg virket baade med Tale og med Pen siden den Tid.

I 1895 omplantede jeg sammen med Pastor H. P. Møllerup den internationale kristelige Afholdsforening "Det Blaa Kors" paa dansk Grund, og har siden været med i Arbejdet for denne Sag. I denne Sammenhæng maa ogsaa nævnes, at jeg for nogle Aar siden stiftede Studenternes Afholdsforening. I 1895 var jeg med i den lille Kreds, der oprettede et Redningshjem for Alkoholister, Eukrateia i Nærheden af København.

Jeg kom gennem disse Arbejder i en temmelig nær Berøring med de arbejdende Klasser og kunde ikke undgaa at standse overfor det sociale Spørgsmaal, og i Begyndelsen af 1899 deltog jeg i Dannelsen af Udvalget til social Oplysnings Fremme, og sammen med Pastor H. Ostenfeld og Professor H. Westergaard blev jeg Redaktør af Udvalgets Organ, Ugebladet "Vor Tid".

Imidlertid fik jeg i 1899 fra den ægyptiske Regjering anmodning om at indtræde i en international Kommission til Udarbejdelse af en kritisk ræsonnerende Katalog over de ægyptiske Oldsager i Museet i Kairo. Man ønskede først at engagere mig for tre Aar; da jeg af Hensyn til mit Arbejde ved Bibliotheket ikke kunde gaa ind derpaa, lød Tilbuddet paa to Aars Ansættelse.

Jeg fik nu et Aars Permission mod at holde en Vikar ved Bibliotheket, og i Begyndelsen af Oktober 1899 opslog jeg sammen med min Hustru min Bolig i Kairo.

Jeg var i 1893 bleven gift med Jonna Mielche, Datter af Oberstlieutenant I. C. Mielche (død 1907), og vi havde ingen Børn, og det var derfor let for os begge

at etablere os under de fremmede Forhold.⁹

Sammen med Dr. Heinrich Schäfer, nu Leder af det ægyptiske Museum i Berlin, overtog jeg efter min Ankomst til Kairo Ordningen og Udgivelsen af de ca. 800 Steler fra det mellemste Rige, der findes i Museet. Min Hustru fotograferede dem saa godt som allesammen.

Jeg lærte under mit 10 Maaneders Ophold i Ægypten Land og Folk ganske godt at kjende, og jeg fik Lejlighed til at besøge Øvreægypten og lære de store Oldtidsminder i Nildalen at kjende.

Ved min Hjemkomst traf jeg Overbibliothekar Chr. Bruun syg. Han var syg indtil han tog sin Afsked i Marts 1901; i Slutningen af samme Maaned døde Underbibliothekar J. Vahl, der havde været konstitueret som Chef. Den 1. April blev jeg Overbibliothekar under ret vanskelige Forhold, særlig naar jeg saa paa den nye Bygning, hvis Plan jeg var meget misfornøjet med.¹⁰

De følgende Aar bragte mig et stort Arbejde baade med det nye Byggeforetagende og med en ret indgribende Fornyelse af Bibliothekets Organisation og indre Forretningsgang. Jeg fik ikke megen Tid til at fremme mine private Studier og til at tage Del i offentlig Virksomhed. I Marts 1906 blev jeg valgt til Medlem af det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab.

Flytningen af Bibliotheket og den nye Bygnings Indvielse d. 27. Nov. 1906 bragte det første Afsnit af min Virksomhed som Chef for Bibliotheket til Afslutning. Faa Dage efter fik jeg et alvorligt Anfald af Ischias, der gjorde mig uarbejdsdygtig i hen ved et halvt Aar med enkelte Afbrydelser. Dog lykkedes det mig at medvirke til Gjennemførelsen af en ny Organisations- og Lønningslov for Bibliotheket i April 1907.¹¹ Jeg haaber, at

der nu er lagt en god og fast Grund for Bibliothekets videre Udvikling, men der er jo intet Omraade, hvor der er saa stadig Lejlighed til nye Fremskridt, og hvor Faren for at forfalde til Rutinearbejde er større.

Præsens imperfectum, perfectum¹²
futurum.

Gjentofte d. 24. Sept. 1907

H. O. Lange

Noter

- 1 Jfr. Tage Kaarsted: *Hædersmænd: 45 Dannebrogsmænds levnedsskildringer*. Herning 1986.
- 2 Palle Birkelund: Hans Ostenfeldt Lange; i: *Nordisk Leksikon for Bogvæsen*, vol. 2, Kbh. 1962.
- 3 H. O. Lange: Bibliotekaren, hans kald og hans Opgaver; i: *Haandbog i Bibliotekskundskab*. Udg. af Svend Dahl. 1. udg. 1912; 2. udg. 1916; 3. udg. 1924-27.
- 4 Inbjudning till filosofie doktorspromotion vid Lunds Universitets 250-årsfest d. 27. sept. 1918. Lund 1918.
- 5 Oplyst af De Kongelige Ordeners Historiograf, Ordenskapitlet.
- 6 H. O. Lange: Spændende Situationer i en Bibliotheksmands Liv; i: *De libris. Bibliofile Breve til Ejnar Munksgaard paa 50-Aarsdagen 28. februar*. Kbh. 1940.
- 7 H. O. Lange som Chr. Bruuns favorit, se Erik Nørr: Det kongelige Biblioteks personaleforhold og byggesag belyst ved nyafleverede Chr. Bruun-breve; i: *Magasin fra Det Kgl. Bibliotek*, vol. 4 nr. 1, 1989, s. 44.
- 8 H. O. Lange: Bidrag til Lübecks Bogtrykkerhistorie i det femtende Aarhundrede; i: *Bogvennen* årgang 1893 (1894) & årgang 1895 (1896) (og som særtryk).
- 9 I et brev til forældrene skriver Lange i december 1892, at han til næste jul vil have "en kjær og dygtig lille Hustru, der vil gjøre Arbejdet let, Pengene drøje, Glæden inderlig, Sorgen frugtbar og Takken mangedobbelt for mig". *H. O. Lange. En mindebog*. Kbh. 1955, s. 287
- 10 Historien om hvordan H. O. Lange i 1900 som menig biblioteksassistent fik foretræde for Finansudvalget for at plædere for ændring af de da foreliggende byggeplaner fortæller Svend Dahl: *Det Kongelige Biblioteks Bygning. Træk af dens Forhistorie*; i: *Hilsen til J. Chr. Bay på firsårsdagen 12. oktober 1951*. Kbh. 1951.
- 11 Herom Palle Birkelund: Det kongelige Bibliotek og dets publikum; i: *Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen*, vol. 50, 1963.
- 12 "I nutiden det ufuldkomne, det fuldkomne i fremtiden". Dette valgsprog brugte Lange i sit ex libris og det stod over indgangen til hans villa.